

Erken Cumhuriyet Döneminde Bir İdeolojik Aygıt Olarak *Gülbüz Türk Çocuğu* Dergisi ve Öykülerdeki Çocuk Temsilleri

Emel Aydın Özer*

Öz

Bu çalışma, 1926-1928 yılları arasında eski harflerle yayımlanan *Gülbüz Türk Çocuğu* dergisindeki öyküleri (37 adet), Erken Cumhuriyet döneminin ulus inşa süreci ve “vatandaş mühendisliği” bağlamında incelemektedir. Dergi, Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin bir yayın organı olmanın ötesinde, Louis Althusser’in kavramsallaştırdığı “devletin ideolojik aygıtları”ndan biri olarak işlev görmüştür. İncelenen öyküler; idealize edilen gülbüz çocuk, devletin şefkatiyle kurtarılan çocuk ve toplumsal duyarlılığı harekete geçiren acı çeken çocuk olmak üzere üç temel tipoloji üzerinden tasnif edilmiştir. Çalışmada, edebî metinlerin birer “yumuşatılmış propaganda” aracı olarak biyopolitik hedefler doğrultusunda nasıl araçsallaştırıldığı ve modern ulus-devletin makbul vatandaşını inşa etmedeki rolü çözümlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Gülbüz Türk Çocuğu*, Himaye-i Etfal Cemiyeti, biyopolitika, devletin ideolojik aygıtları, öykü.

* Öğr. Gör. Dr., Ege Üniversitesi Türk Dili Bölümü, İzmir/Türkiye, sailormoon.444-@hotmail.com, orcid.org/0000-0003-4909-3327.

The *Gürbüz Türk Çocuğu* Magazine as an Ideological Apparatus in the Early Republican Period and the Representation of Children in its Stories

Abstract

This study examines 37 short stories from the *Gürbüz Türk Çocuğu* magazine, published in the Ottoman script between 1926 and 1928, within the context of the nation-building process and “citizen engineering” of the Early Republic period. Beyond being a publication of the Society for the Protection of Children, the magazine functioned as one of the “Ideological Apparatuses of the State” as conceptualized by Louis Althusser. The stories examined are classified according to three basic typologies: the idealized healthy child, the child rescued by the state’s compassion, and the suffering child who mobilizes social sensitivity. The study analyzes how literary texts are instrumentalized as “softened propaganda” tools for biopolitical goals and their role in constructing the ideal citizen of the modern nation-state.

Keywords: *Gürbüz Türk Çocuğu*, Society for the Protection of Children, biopolitics, ideological apparatuses of the state, short story.

Giriş

Erken Cumhuriyet dönemi Türkiye'si, sadece radikal bir siyasal rejim değişikliğini değil; aynı zamanda modernleşme idealine uygun “yeni bir insan” ve “ideal bir beden” inşa etme projesini temsil eder. Uzun süren savaşların demografik ve sosyo-ekonomik yıkımından çıkan genç Cumhuriyet için nüfusun niceliksel artışı ve niteliksel gelişimi, bir “beka meselesi” olarak addedilmiştir. Bu stratejik süreçte çocuk; istikbalin teminatı, modernleşmenin taşıyıcısı ve devletin biyopolitik bir öznesi olarak yeniden kurgulanmıştır. 1926 yılında yayın hayatına başlayan *Gürbüz Türk Çocuğu* dergisi, bu yeni neslin zihinsel ve bedensel terbiyesini hedefleyen, Himaye-i Etfal Cemiyeti tarafından desteklenen ideolojik ve pedagojik bir mecradır.

Derginin hamisi olan Himaye-i Etfal Cemiyeti, günümüz Çocuk Esirgeme Kurumu'nun nüvesini oluşturmaktadır. Temelleri 1908'de Kırklareli'nde atılan yerel bir oluşuma dayanan cemiyet, Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı'nın yarattığı toplumsal tahribatın bir sonucu olarak 1917'de İstanbul'daki merkezle birleşmiş; Haziran 1921'de ise Ankara'da resmîyet kazanmıştır. Cemiyet, Cumhuriyet'in ilk yıllarında sayısı on dört bini aşan “evlad-ı şüheda”nın ve savaşın kimsesiz bıraktığı binlerce çocuğun himayesini üstlenerek faaliyetlerine başlamıştır.¹ 1935'te adı “Çocuk Esirgeme Kurumu” olarak değiştirilen yapı, 1937'de kamu yararına çalışan kurum statüsüne kavuşarak sosyal hizmetler alanında Cumhuriyet'in en köklü kurumsal aktörlerinden biri hâline gelmiştir.²

Cemiyetin varlık nedeni, Türkiye'deki çocukluk algısındaki paradigmatik dönüşümle doğrudan ilintilidir. Batı'da 16. yüzyıldan itibaren müstakil bir alan olarak görülen “çocukluk” kavramı, Osmanlı-Türk modernleşmesinde ancak 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren fark edilmeye başlanmıştır.³ Erken Cumhuriyet iktidarı ise bu kavramı, devraldığı ağır miras -yüksek çocuk ölümleri ve korunmaya muhtaç nüfus- nedeniyle bir “çocuk seferberliği” düzleminde ele almak zorunda kalmıştır.⁴ Bu bağlamda Himaye-i Etfal

1 Makbule Sarıkaya, “Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Bir Sosyal Hizmet Kurumu: Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 34, 2007, s. 325. Detaylı bilgi için ayrıca bkz. Elif Konar, “Gürbüz Türk Çocuğu Dergisinin İncelenmesi (1926-1928)”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2003.

2 Neşe Şahin Taşgın – Hüseyin Özel, “Türkiye’de Sosyal Hizmetlerin Dönüşümü”, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, S. 22 (2), 2011, s. 179.

3 Bekir Onur, *Türkiye’de Çocukluğun Tarihi*, İstanbul, İmge Yayınevi, 2005, s. 160.

4 Demo Ahmet Aslan, “Cumhuriyet'in Törenselleşmesi: Ulus-Devlet İnşa Sürecinde Milli Bayramlar (1923-1938)”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Türk İnkılap

Cemiyeti, yalnızca maddi yardım veya tedavi hizmeti sunan bir hayır kurumu değil; süt damlalarından çocuk kütüphanelerine kadar geniş bir yelpazede “ideal çocukluğu” tasarlayan bir rehber işlevi görmüştür. Kurum, bu sosyal hizmet ağını geniş kitlelere tanıtmak ve “yeni ebeveynlik” normlarını yaygınlaştırmak amacıyla süreli yayın faaliyetlerine büyük önem vermiştir. *Ana Mecmuası*, *Çocuk* ve *Çocuk ve Yuva* gibi yayınlar arasında *Gülbüz Türk Çocuğu* dergisi, özellikle “sağlıklı nesil” söyleminin inşasında merkezî bir rol oynamıştır.⁵

Dergide somutlaşan “gülbüzlük” ideali, yayın politikasının temel aksını belirler. İlk sayıda yer alan “Gülbüz Türk Çocuğu Niçin İntişar Ediyor” başlıklı makalede ifade edildiği üzere temel gaye; Türk çocuğunu gülbüz yetiştirerek, bu bedensel güç üzerinden “kuvvetli ve sağlam bir millet” meydana getirmektir.⁶ Bu hedef doğrultusunda, geleneksel/ilkel çocuk bakım yöntemlerinden vazgeçilerek “fennî ve sıhhi” metotlara geçilmesi mutlak bir gereklilik olarak sunulmuştur.⁷ Ancak bu “gülbüzlük” vurgusu yalnızca biyolojik bir sağlığa işaret etmez; Alev Sınar Çılgın’ın belirttiği gibi, asıl hedef Cumhuriyet’i politik ve ideolojik düzlemde yaşatacak “ideal vatandaş” tipini inşa etmektir.⁸ Dolayısıyla dergide yer alan öyküler, bu biyopolitik hedeflerin edebî birer izdüşümü ve ideolojik yeniden yazımı olarak okunmalıdır.

Bu çalışma, *Gülbüz Türk Çocuğu* dergisinin 1926-1928 yılları arasında Arap harfleriyle yayımlanan ilk 24 sayısını merkeze almaktadır. Dergi, 1928 Harf Devrimi’nden 1935’e kadar yeni harflerle devam etmiş, ardından isim değişikliğine giderek *Çocuk* adını almıştır. Çalışmada, derginin önce siyasal bir aygıt olarak işlevleri, ardından edebî nitelikleri analiz edilecektir. İncelenen 37 öykü, çocuk temsilleri bakımından üç temel kategoriye ayrılmıştır: (I) Erdemli davranışların telkin edildiği didaktik metinler, (II) Himaye-i Etfal Cemiyeti sayesinde sefaletten kurtulan çocukların anlatıldığı kurumsal başarı hikâyeleri ve

Tarihi Enstitüsü, 2011, s. 66.

5 Makbule Sarıkaya, “Gülbüz Türk Çocuğu Dergisinde Çocuk Sağlığı Sorunu”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S. 5(9), 2009, s. 152.

6 “Gülbüz Türk Çocuğu Niçin İntişar Ediyor?”, *Gülbüz Türk Çocuğu*, S. 1, 1926, s. 1.

7 Ramazan Alabaş, “Cumhuriyet Dönemi Çocuk Dergilerinin Eğitim ve Tarih Anlayışı Açısından İncelenmesi (1928-1950)”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2014, s. 62. Ayrıca bkz. Hülya Öztürk - Atiye Emiroğlu, “Osmanlı Devleti’nin Son Dönemleri ile Erken Cumhuriyet Dönemi Çocuk Yetiştirme”, *Lokman Hekim Dergisi*, sayı 12(3), 2022; <https://doi.org/10.31020/mutftd.1151052>.

8 Alev Sınar Çılgın, “Genç Cumhuriyetin Ütopyası: “Gülbüz Türk Çocuğu”, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 6, 2004/1, s. 98.

(III) toplumsal dayanışmayı teşvik etmek amacıyla yoksul/kimsesiz çocukların dramına odaklanan anlatılar.

Metodolojik olarak çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden “doküman incelemesi” kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek tarafından belirtilen; dokümanlara ayırma, orijinallliği kontrol etme, anlama, analiz ve veri kullanımı şeklindeki beş aşamalı süreç takip edilmiştir.⁹ İncelenen bazı öykülerde yazar isminin belirtilmemiş olması veya kısaltma kullanılması nedeniyle, ilgili dipnotlar bu kısıtlılıklar dâhilinde düzenlenmiş; makale metni içerisinde bu durum ayrıca not edilmiştir.

1. Siyasi Bir Aygıt Olarak *Gürbüz Türk Çocuğu* Dergisi ve Öyküler

Erken Cumhuriyet dönemi modernleşme projesinde çocukluk, yalnızca pedagojik bir ilgi alanı değil, aynı zamanda devletin bekasıyla doğrudan ilişkili stratejik bir “milli güvenlik” sahası olarak kurgulanmıştır. Bu süreçte *Gürbüz Türk Çocuğu* dergisindeki öyküleri anlamlandırmak için Michel Foucault’nun “biyopolitika” kavramını Türkiye’nin özgün tarihsel koşullarına uyarlamak elzemdir. Foucault’nun biyo-iktidar kuramı, modern devletin nüfusu bir “güç” ve “kaynak” olarak yönetme biçimine odaklanır; nüfusun sağlığı, üremesi ve ömrü artık siyasetin merkezindedir.¹⁰ 1920’li ve 30’lu yılların Türkiye’sinde, savaşların yarattığı demografik yıkım karşısında ulusun varlığını sürdürebilmesi, çocuk ölümlerinin durdurulmasına ve “gürbüz” bir neslin inşasına bağlanmıştır. Dolayısıyla dergideki öyküler, Althusser’in kavramsallaştırdığı “devletin ideolojik aygıtı” işlevini görerek, devletin nüfus politikalarını bireysel bedenlerin içine zerk eden birer aracıya dönüşür.¹¹

Bu dönemde “gürbüzlük”, tıbbî bir terim olmanın ötesinde askerî ve millî bir zorunluluktur. Sağlıklı bir çocuk bedeni, gelecekteki disiplinli askerin ve üretken vatandaşın prototipidir. Nüfusun artırılmasına yönelik “pronatalist” politikalar, *Eugenics* (Öjenizm) düşüncesinin Türkiye’deki izdüşümüyle harmanlanmıştır. Batı’daki ırkçı öjenizmden ziyade, Türkiye’de “pozitif öjenizm” olarak adlandırılabilir bu yaklaşım; kalıtsal hastalıklardan arınmış, sporla disipline

9 Ali Yıldırım - Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2003, s. 146.

10 Michel Foucault, *Toplumu Savunmak Gerekir*, çev. Şehsuvar Aktaş, İstanbul, YKY, 2011, s. 216. Ayrıca bkz. Michel Foucault, *Biyopolitikanın Doğuşu: Collège de France Dersleri 1978-1979*, çev. Alican Tayla, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005, s. 25-27.

11 Louis Althusser, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, çev. Alp Tümerterkin, İstanbul, İthaki Yayınları, 2002.

edilmiş ve hijyenle güçlendirilmiş bir “Türk ırkı” yaratmayı hedefler.¹² Dergideki öykülerde hastalıklı, çelimsiz çocukların “eskimişliği”, gürbüz çocukların ise “yeni rejim”i temsil etmesi, bedeninin siyasi bir metafor olarak kullanımının en açık örneğidir. Cumhuriyet idaresi için çocuk, ailesine ait özel bir varlık değil, vatan evladı ve ülkenin geleceği olarak kodlanmıştır.¹³

Dergi, Cumhuriyet’in makro siyasal hedeflerini çocuk seviyesine indirgeyen bir “vatandaşlık okulu” kimliği taşır. Althusser’e göre devlet, sadece cebri aygıtlarıyla (ordu, polis) değil, aynı zamanda ideolojik aygıtlarla da (okul, aile, medya) kendi bekasını sağlar.¹⁴ *Gürbüz Türk Çocuğu*, edebiyatın “yumuşak” gücüyle bu inşanın başat aktörlerinden biri olmuştur. Foucault’nun modern devletin nüfusun bedenini denetleme pratiği olarak tanımladığı “biyopolitika”, derginin temel yayın politikasını oluşturur.¹⁵ Dergi, imtiyaz sahibi Dr. Fuat Umay’ın önderliğinde, toplumda üstlendiği misyonu halka duyururken; çocuklara yönelik şiir, öykü ve masallarla millî bilinç, vatan sevgisi ve çalışkanlık gibi değerleri aşılmalıdır. Kapağında yer alan “Çocukluğun sıhhi, terbiyevî inkişafına yardım eder” ibaresi, derginin tüm içeriğini özetleyen biyopolitik bir manifestodur.¹⁶

Althusser’in “siyasi aygıt” kavramı çerçevesinde incelendiğinde dergi, henüz siyasî bir özne olmayan çocuğu geleceğin “sadık vatandaşı” olarak kurgular. Althusser’in “interpellation” (seslenme/çağırma) kavramı burada kilit rol oynar: Dergi, okura “Ey Gürbüz Türk Çocuğu!” diyerek ona bir kimlik inşa eder ve bireyi Cumhuriyet’in ideal öznesi hâline getirir. Dergideki görseller (izci çocuk figürleri; bakımlı, temiz, sağlıklı çocuk fotoğrafları; modern anne imgeleri) Althusser’in “ideolojinin maddi pratiği” olarak tanımladığı unsurlardır. Bu yapıda ideoloji soyut bir fikir değil; dergi okuma, cemiyete bağış yapma ve modern hayat pratiklerini uygulama yoluyla somutlaşan bir edimdir.¹⁷

Öykülerin anlatı stratejileri, bu ideolojik çağrıyı edebî bir forma büründürür. Aka Gündüz ve Kazım Nami gibi yazarların kullandığı sıfatlar analiz edildiğinde; “gürbüz”, “nurlu”, “uyanık” gibi olumlu niteliklerin devletle; “çelimsiz”, “bezgin”, “karanlık” gibi sıfatların ise eski düzenle eşleştirildiği görülür. Mekân politikası

12 Ayşecan Terzioğlu, “İstanbul’da Tıp Okumuş Doktorlarda Anadolu İmgesi”, *İstanbul Dergisi*, (48), 2004, s. 93-97.

13 Afet İnan, *Vatandaş İçin Medeni Bilgiler*, İstanbul, Devlet Matbaası, 1930, s. 48-52.

14 Louis Althusser, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, çev. Alp Tümertekin, İstanbul, İthaki Yayınları, 2002, s. 28-32.

15 Michel Foucault, *Toplumu Savunmak Gerekir*, çev. Şehsuvar Aktaş, İstanbul, YKY, 2011, s. 216.

16 Fuat Umay, “Çocuklarımızı Nasıl Koruyalım?”, *Gürbüz Türk Çocuğu*, sayı 12, 1927.

17 Değerlendirmede yararlanılan bölüm: Louis Althusser, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, çev. Alp Tümertekin, İstanbul, İthaki Yayınları, 2002, s. 56-65.

üzerinden okunabilecek olan “Samanlıktan Saraya” öyküsünde, kaos ve pisliği temsil eden “samanlık” ile düzen ve hijyeni temsil eden devlet kontrolündeki “saray” arasındaki zıtlık, çocuğun erginlenme (initiation) sürecini simgeler. Benzer şekilde, “Çürük Elma” ve “En Büyük Bayram” gibi öykülerdeki duygusal retorik, sadece bir duygu sömürüsü değil, ulusal bir vicdan inşası için kullanılan edebî bir tekniktir. “Asr-ı Hazar” adlı öyküde doktorun “Hızır” olarak metaforlaştırılması ise geleneksel halk anlatısı unsurlarının, Cumhuriyet’in rasyonel ve bilimsel değerlerini halka benimsetmek amacıyla nasıl işlevselleştirildiğini kanıtlar. Öyküde bu bölüm şu cümlelerle anlatılır: “Bu yabancıların küçücük bir köyde inleyen bir yavruyu bilmesi garibine gitti. O, vaktiyle masallarda dinlemiş, bazı kitaplarda okurlarken düşünmüştü. Hızır, insanların sıkıldığı ve daraldığı zamanlar yetiştirmiş fakat onu dediği Hızır’ın elinde asası, çenesinde uzun sakalı, başında büyük bir sarığı vardı. Hâlbuki karşısındaki gencin ne sakalı ne de bıyığı vardı. Başında bir kasket, üzerinde de bir avcı elbisesi bulunuyordu.”¹⁸

2. Edebî Söylem Olarak Hikâyeler

Dergide yer alan öykülerde edebîlik, sanatsal bir amaçtan ziyade ideolojik aktarımın bir aracıdır. Hikâyeler; dil, anlatıcı ve retorik stratejiler açısından incelendiğinde, propaganda dilinin “yumuşatılmış” biçimleri olarak karşımıza çıkar. Metinleri, yeni rejimin kültürel temsil alanındaki “vatandaş mühendisliği” çabasının bir parçası olarak okumak isabetli olacaktır

Çalışmamız bağlamında, dönemin önemli yazarlarının özellikle öykü yazarak dergiye ve dolayısıyla kuruma verdiği destek dikkati çeker. Dönemin popüler yazarlarından Aka Gündüz, Hikmet Şevki, Ahmet Rasim, Ercümen Ekrem, Selim Sırrı, A. Yıldırım, Nihat Şevki, Server Rafet gibi isimleri bu bağlamda örnek vermek mümkündür. Dergide yer alan öykülerin bazılarının yazarları belli değildir; bazıları ise ismi duyulan ya da duyulmayan birçok yazar tarafından kaleme alınmıştır.

Bu bölümde, edebîliğin burada sanatsal bir anlam ifade etmediği, ideolojik aktarımın bir parçası olduğunun altı çizilir. Dergideki öykülerde, edebî yolla ikna faaliyeti var olduğu görülür. Bu kısımda özellikle Aka Gündüz, Ahmet Rasim gibi yazarların metinleri dikkati çeker. Aka Gündüz erken Cumhuriyet döneminde en fazla yazan isimlerden biridir ve yazdıkları adeta Atatürk’ün söylemlerinin edebî bir metinde yeniden üretilmesi gibidir. Hikâyeler üç ana “işlevsel” kümeye ayrılabilir ama her küme siyasal anlatıyı yeniden üretir. Yani temelde bir siyasal anlatı vardır: Devlet, bütün kurumlarıyla “yazılıyor”; edebî eserler de bunu yeniden üretiyor ama bu, yumuşak bir dille yapılıyor.

18 Kadri Bahir, “Asr-ı Hazar”, S. 22, 1928, s. 25.

2.1. İdeal Çocuk: Cumhuriyet'in “Uyanan” Bedeni ve Zihni

Bu grupta, öğüt ve ders vererek çocukları eğitmeyi amaçlayan öyküler ele alınmıştır. Buradaki öyküler, son cümlesinde genellikle ele alınan değerle ilgili mesajın doğrudan verilmesiyle dikkati çeker. Bu öykülerle ideal çocuk yani “gürbüz” Türk çocuğu nasıl olmalı, o anlatılır. “Cumhuriyetin en önemli politikalarından biri olan ‘ideal çocuk’un yetiştirilmesinde en önemli hizmetleri veren Himaye-i Etfâl Cemiyeti, yayınladığı *Gürbüz Türk Çocuğu* dergisinde de aynı politikayı halka daha kolay ulaştırabilmek için büyük çaba harcar” diyen Şaziye Durukan, sadece dergideki bilgilendirici yazılarla değil, kaleme alınan edebî metinlerle de bir ideal çocuk tipi çizildiğini makalesinde dile getirir.¹⁹

Bu tipoloji, bedeniyle ve disipliniyle Cumhuriyet'in kudretini temsil eden çocukları içerir. “Uyanıklar Kasabasının Çocukları” öyküsü, bu dönüşümün en güçlü alegorisidir. Eski düzenin uyuşukluğunu temsil eden “Bezginler Kasabası”, modernleşmeyi temsil eden “otomobilli yabancı adam”ın müdahalesiyle uyanışa geçer. Öyküde çocukların kurduğu “Gözü Açıklar Kulübü” ve tuttukları “Sıhhat Kaydı Cetveli”, Foucaultcu anlamda bireyin kendi bedenini devlet adına denetlemesinin (disipliner toplum) bir yansımasıdır. Bu idealize edilmiş gelişim süreci, zihinsel bir uyanış ve cehaletle mücadeleyi de kapsar.

“Bilmezlik” öyküsünde, ilacın üzerindeki “zehirdir” uyarısını okuyamadığı için babasını zehirleyen çocuk motifi, Cumhuriyet'in cehalete karşı başlattığı savaşın edebî bir provasıdır. Burada eğitim, sadece bireysel bir gelişim değil, bir hayatta kalma ve ulusal güvenlik meselesi olarak kodlanır. Bu öykü, harf devriminin sosyolojik öncülü gibi de değerlendirilebilir. Okuma-yazma bilmemek, bu öyküde bir trajediye (baba katiliğine) yol açar. Yazarın okurda bir “vicdan azabı” veya “korku” yaratarak eğitimi bir “ölüm-kalım meselesi” hâline getirdiği, halkı “duygulandırarak eğitme” stratejisine başvurduğu görülür. Çocukların okuma yazma öğrenmesinin ehemmiyeti, Cumhuriyet'le birlikte belirginleşir ve ülkenin çocuğa dair yürüttüğü eğitim politikaları bağlamında elzem hâle gelir. Özellikle devletin sunduğu yeni alfabe ve yeni eğitim sistemi aslında bu bağlamda bir can simididir. Bilgi, yazar tarafından, artık bir zehir-panzehir ayrımı kadar keskin bir güvenlik meselesi hâline getirilir. Böylece alfabe devriminin önemi çok vurucu bir şekilde ortaya konur. Kazım Nami'nin “Mogli'nin Hikâyesi” adaptasyonu ise, doğada hayatta kalan çocuk üzerinden kendi kendine yeten, kimseden yardım beklemeyen makbul vatandaş idealini pekiştirir.

19 Şaziye Durukan, “Gürbüz Türk Çocuğu Dergisindeki Şiirlerde İdealize Edilen Çocuk ve Ebeveyn Tipi Üzerine Bir İnceleme”, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 48, 2024, s. 212.

“Uyanıklar Kasabasının Çocukları”, derginin 1²⁰, 2²¹ ve 4.²² sayılarında yer alan, üç bölümden oluşan, yazarı bilinmeyen bir öykü serisidir. Bezginler Kasabası’nın çocukları Kiraztepe Kasabası’nın çocuklarıyla oynadıkları her futbol maçında yenilir. Kiraztepeliler bu kez farklı bir müsabaka talep eder. Buna göre okullarında en az devamsızlık yapan kasabanın çocukları yarışmayı kazanacaktır. İlk ay Kiraztepeliler kazanınca Bezginler Kasabası’nın çocukları bu yenilginin sebebini araştırır ve sebebini hastalıklar olduğunu fark ederler. Ardından bir araya gelip yaptıkları sohbette yaşam tarzlarını değiştirmeleri gerektiği sonucuna varırlar. Amcası doktor olan bir çocuk, bu doktoru sınıfa davet eder ve öğrenciler onun tavsiyelerini dinleyip bunlara uyararak sağlıklı bireyler olmayı hedeflerler; bunu yaşam tarzı hâline getirmeye çalışırlar.

Bu öykü, sağlıklı çocuklar yetiştirmenin kurallarının detaylıca bir doktor tarafından anlatılması yönüyle oldukça önemlidir. Daha öykünün başında Bezginler Kasabası’ndaki insanların hepsinin ne kadar bezgin olduğu anlatılır. Yazar, bunun hem bireyi hem de toplumu olumsuz olarak etkileyen bir özellik olduğunu ise şu cümleyle ifade eder: “Eğer siz de Bezginler Kasabası’na gitmiş olsaydınız bezginleşir ve uyuşuk hâle gelirdiniz.”²³ Öyküden öğrenildiğine göre bezgin olmayan insanlar bile bu kadar çok bezginin arasında kala kala onlara benzemeye başlar. Yani bu istenmeyen hâl adeta bir virüs gibi bulaşıcıdır, topluma yayılır. Foucault’nun biyo-iktidar kuramında vurguladığı “halk sağlığını tehdit eden unsurların ayıklanması” prensibi, burada “bezginliğin” bir salgın gibi tasviriyle edebiyat sahasına taşınır. Gençler bu yarışma bahanesiyle bu bezginliği kırmak için mücadele etmese bu düzen böyle devam edecek gibi görünür.

Okula gelen doktor vesilesiyle hastalıklardan korunmak ve sağlıklı olabilmek için yapılması gerekenler üzerinde detaylıca durulur. Bunun için gerekli koşullar şöyledir: Sıcak ve kalabalık ortamlarda muhakkak pencereler açılmalıdır. Tatil zamanlarında açık havada oyun oynanmalıdır. Geceleri yatarken pencerelerden biri açık bırakılmalıdır. Ara sıra dışıya muayeneye gidilmelidir. Vücudun ihtiyacı olan uyku süresi ve düzeni önemlidir, buna dikkat edilmelidir çünkü yeterli uyku, sağlıklı bir yaşam için önemli bir şarttır. Eller, tırnaklar temizlenmelidir. Bol bol su ve süt içilmelidir. Sabah, öğle ve akşam yemeklerinde yeterli ve dengeli beslenilmelidir. Hububat, meyve, sebze yenmelidir. Yaşam alanları temiz tutulmalıdır. Yiyeceklere sineklerin konmasına izin verilmemelidir. Sıhhatli

20 “Uyanıklar Kasabasının Çocukları”, S. 1, 1926, s. 12-14.

21 “Uyanıklar Kasabasının Çocukları”, S. 2, 1926, s. 10-12.

22 “Uyanıklar Kasabasının Çocukları”, S. 4, 1926, s. 25-27.

23 “Uyanıklar Kasabasının Çocukları”, S. 1, 1926, s. 12.

gerektiği anlatılır. Buna göre çocuklar her şeyi başkasından öğrenmek yerine kendi kendisini terbiye etmeyi öğrenmelidir.²⁶ Bu, kendi kendine öğrenmeyi çocukta aktif kılmak, çocuğa hayat boyu öğrenmeyi aşılacak demektir. Yaşadıklarından, gördüklerinden, duyduklarından, okuduklarından ders çıkarmayı öğrenmesi en önemli öğrenme yöntemidir. Ayrıca çocukların hayatlarına hareket katmalarının hem ruhsal hem zihinsel hem de bedensel gelişimleri yönünden çok önemli olduğu da vurgulanır. Yazar sonra şöyle devam eder: “Çocuk babaları bilmelidirler ki beden gibi ruhun da bir hıfzısıhhası vardır. Kapalı hava, mütemadi oturmakla geçen hayat beden için olduğu kadar, belki de daha ziyade ruh için zararlıdır. Mekteplerde çocuklar sağlam bir faaliyetle yetiştirilsin; işte talebimiz bu olmalıdır.”²⁷ Bu alıntıdan da anlaşılacağı üzere “gürbüz” çocuklar yetiştirebilmek için hem aileye hem de okula önemli görevler düşmektedir. Bu bağlamda hem ruh beslenmeli hem de beden hareketle desteklenmelidir. O dönemde özellikle Amerikan eğitim sisteminde popüler olan izciliğin bizde de etkin kılınması, eğitimde yeniliklerin takip edilmesi gerektiği vurgusu yapılır.

Emineddin isimli bir yazar tarafından kaleme alınan “Namuslu Olunuz!” öyküsünün sonunda “gürbüz” Türk çocuğunun nasıl olması gerektiğine dair mesaj, öykünün kıssadan hissesi olarak doğrudan verilir: “Küçük Sevim, namusluca bir iş yaptı. İşte mükafatına pek az zamanda nail oldu.”²⁸ Öyküde fakir bir annenin kızı olan Sevim, evlerinin karşısında bir yumurta bulur, bunu annesine gösterir. Annesi bu yumurtanın komşunun tavuğuna ait olduğunu, götürüp ona vermesini söyler. Kız, yumurtayı komşusuna götürünce komşusu buna çok sevinir ve o yumurtadan çıkan civcivi kızı verir. Yani iyiliğinin, dürüstlüğünün mükafatını alır. “H. Ş.” kısaltmasını kullanan bir yazar tarafından kurgulanan “Kanayan El”de bir çocuk, oynarlarken arkadaşının eline diken batmasına sebep olur ve bu hatasını hiç unutmaz, arada çeşitli vesilelerle hatırlar ve buna üzülür. Bu öykünün kıssadan hissesi ise şudur: “Zaten en iyi kalpli olanlar, yapmış oldukları fenalıkları silmeyenler ve daima hatırlayanlar değil midir?”²⁹

Emineddin imzasını taşıyan “Bilmezlik”te, babası hasta olan bir çocuğun okuma yazma bilmemesi nedeniyle ona yanlış ilaç vermesi ve babanın bu nedenle daha da hasta olması konu edilir. Baba iyileşir iyileşmez oğlunu, okuma yazma öğrenmesi için okula yazdırır. Yine öykünün son cümlesi kıssadan hissedir: “Cehalet: Büyük bir yara, onulmaz bir bere, ölüme süren bir utanma doğurur.

26 a.g.e., s. 23.

27 a.g.e., s. 23.

28 Emineddin, “Namuslu Olunuz!”, S. 9, 1927, s. 26.

29 H. Ş., “Kanayan El”, S. 16, 1928, s. 17.

Ondan sakınınız!”³⁰ Burada okuryazarlık, tıpkı gürbüzlük gibi milli bir varoluş mücadelesi olarak resmedilir. “H. Ş.” imzalı “Küçüğün Tesellisi”nde³¹ bir anne, gece eve gelmeyen oğlunu sabaha kadar kaygıyla bekler, ağlar. Sabah oğlu gelince de ona nerede kaldığını sorar. Yukarı mahallede oturan, onunla aynı yaşta olan oğlunu yakın zamanda kaybeden bir anneyi teselli etmeye gittiğini öğrenir. Anne, oğlunun bu yüksek düşüncesini takdir eder. Burada yaraları birlikte sarma, acıları göğüsleme ve empati kurmanın önemine vurgu yapılır

İsimsiz bir öykü olan “Devleri Mağlup Eden Cüceler”de³² doğrudan çocuklar kahraman olarak bulunmasa da verilen mesaj çocuklardır. Devler ve cücelerin bulunması bir masal havası yaratmaktadır fakat yazarın kendisi “çocuk hikâyesi” ibaresine yer verdiği için bu metin de dâhil edilmiştir. Burada aklını kullanmanın ve birlikte çalışmanın önemi vurgulanır. “H. Ş.” imzalı “Çocuk Kalbi”nde³³ yardımlaşmanın önemi; İngilizceden çeviri olan ve yazarı belli olmayan “Diş Fırçası Ailesinin Hikâyesi”nde³⁴ diş fırçasını her gün düzenli olarak kullanıp dişlerini fırçalamanın önemi; İbrahim Alaaddin’e ait olan “Öğle Yemeği”nde³⁵ vicdanlı ve iyi kalpli olmanın önemi; Gülşenoğlu imzalı “Periler Yurduna Seyahat”te³⁶ tutumlu olmanın ve para biriktirmenin önemi anlatılır.

Dergiye ismini veren “gürbüzlük”, derginin yayın hayatındaki temel amaç olmuş, çocukları bu amaca göre yetiştirmek oldukça önemsenmiştir. Derginin yayın hayatına başlamasının asıl amacı, ilk sayısındaki “Gürbüz Türk Çocuğu Niçin İntişar Ediyor?” başlıklı yazıda “Türk çocuğunu gürbüz yetiştirmek ve gürbüz çocuklardan kuvvetli ve sağlam bir millet meydana getirmek” olarak açıklanmıştır.³⁷ Bu amacı gerçekleştirmek için her çocukla ilgilenileceği, ilkel gelenek ve göreneklerden medenî olan fennî ve sıhhî yöntemlere geçişin sağlanacağı ifade edilmiş, “Gürbüz Türk milleti için gürbüz Türk çocuğu” yetiştirmenin ortak bir hedef olduğu vurgulanmıştır. Dergide yer alan öyküler de cemiyetin bu bağlamda belirlediği hedeflere ulaşmak maksadıyla yazılmıştır. Böylece “gürbüz” Türk çocuğunun özellikleri bu öyküler aracılığıyla da gözler önüne serilmiş, hedeflenen özelliklerle öykülerde anlatılanların örtüştüğü görülmüştür.

30 Emineddin, “Bilmezlik”, S. 7, 1927, s. 40.

31 H. Ş., “Küçüğün Tesellisi”, S. 18, 1928, s. 20-21.

32 İsimsiz, “Devleri Mağlup Eden Cüceler”, S. 22, 1928, s. 21-22.

33 H. Ş., “Çocuk Kalbi”, S. 17, 1928, s. 27-28.

34 İsimsiz, “Diş Fırçası Ailesinin Hikayesi”, S. 20, 1928, s. 16-17.

35 İbrahim Alaaddin, “Öğle Yemeği”, S. 21, 1928, s. 15-16.

36 Gülşen Oğlu, “Periler Yurduna Seyahat”, S. 24, 1928, s. 20-21.

37 “Gürbüz Türk Çocuğu Niçin İntişar Ediyor?”, S. 1, 1926, s. 1.

Buna göre gürbüz Türk çocukları sağlıklı olmayı ve bunu yaşam boyu sürdürmeyi önemseyen, vatanına ve Atatürk'e büyük bir sevgiyle bağlı, iyi kalpli, tutumlu, namuslu, dürüst, yardımsever, çalışkan, eğitimi önemseyen ve yaşam boyu öğrenmeye açık olan ideal çocuklardır. Dergide teorik olarak verilen bilgilerle öykülerde pratiğe dökülen bilgiler burada birebir eşleşir. Örneğin derginin dördüncü yayın yılının ilk sayısında tek bir amaç için çalışıldığı, bunun da “Büyük Gazi’nin kurduğu hür ve müstakil Türkiye’de, o hürriyet ve istiklali muhafaza edecek gürbüz bir nesil yetiştirmek” olduğu belirtilir. Gürbüz çocuk ile kasıt; “vücut ve ahlâk bakımından sağlam bir çocuk”tur; bedensel açıdan sağlıklı olmayan çocuğun bebeklikten başlanarak başta beslenmesi olmak üzere her yönüyle iyi yetiştirilmesi beklenir çünkü gürbüz çocuklara ülkenin şiddetle ihtiyacı vardır. Bunlar cemiyetin de derginin de amaçları arasındadır.

2.2. Kurtarılan Çocuk: Otoritenin Meşruiyeti ve Aile Birliği

Bu bölümde ele alınacak öykülerde anne ve/veya babasını kaybeden, yokluk çeken çocukların cemiyet tarafından sefaletten kurtarılış hikâyeleri anlatılır. Çocukların yaşadığı sefalet ve çektiği acı, etkileyici anlatımıyla dikkat çeker. Öyküler, cemiyet tarafından koruma altına alınan çocukların mutluluğunun anlatımıyla biter. Yani aslında kurum, kendi reklamını yapmış olur. Bu reklam, Althusserci bağlamda devletin ideolojik aygıtının, tebaasını “mutlu ve minnettar tebaa” olarak yeniden üretme pratiği olarak değerlendirilebilir.

Devletin “şefkatli elinin” dokunduğu çocuklar, rejimin meşruiyetini kanıtlar. “Samanlıktan Saraya” öyküsünde, sefalet içindeki Öksüz Ahmet’in “Çocuk Sarayı”na (Himaye-i Etfal) götürülmesi, hanedan saraylarının yerini milletin saraylarının aldığını gösteren sembolik bir anlatıdır. “Mukaddes İsim” öyküsünde ise, askere giden babanın çocuğunu devlete emanet etmesi, devletin, Foucault’un deyişiyle “ulu bir baba” (Father State), tanıdık bir deyişle “devlet baba” olarak her daim vatandaşının yanında olduğu mesajını verir. Aynı koruyucu refleks, ailenin korunmasında da kendini gösterir. “Güzin’in Sesi” öyküsünde, boşanmak üzere olan bir çiftin çocuklarının sesiyle tekrar birleşmesi, Cumhuriyet ideolojisinde ailenin “milli birim” olarak kutsallığını ve çocuğun bu birimi bir arada tutan, Foucaultçu söylemle, biyopolitik işlevini vurgular.

Hikmet Şevki’ye ait olan “Kimsesizler Yuvası”nda³⁸ anne ve babası ölen Salim, kışın soğuşunda dilenirken açlıktan ve soğuktan düşüp bayılır; uyandığında kendini Himaye-i Etfâl Cemiyeti’nde bulur. “H. Ş.” imzalı “Sefaletten Kurtaran

38 Hikmet Şevki, “Kimsesizler Yuvası”, S. 6, 1927, s. 27-28.

El”³⁹ öyküsü, “Öksüz Bir Çocuğun Defterinden” notuyla yayımlanmıştır. Babası şehit düşen, annesi hastalanıp ölen ve bu nedenle kimsesiz kalıp sefalet çeken bir küçük çocuğun sıkıntıları okuru etkileyecek bir şekilde anlatılır. Yaşamında tek başına mücadelede sıkıntılar çeken çocuk sonunda Himaye-i Etfâl’e gönderilir, sıkıntıları sona erer ve çocuk, Atatürk’e büyük bir minnet duyar. Aynı yazar tarafından yazılan “Tahakkuk Eden Emel”de⁴⁰ de yine bir şehit çocuğunun koruma altına alınıp okutulması ve okulunu birincilikle bitirmesi anlatılır.

Aynı yazarın, dergide “Samanlıktan Saraya”⁴¹ adında bir başka öyküsüyle karşılaşılır. Anne babası olmadığı için bir samanlıkta yaşayan Ahmet, 23 Nisan’da yani çocukların bayramında çok mutsuzdur çünkü anne babası yanında değildir. Himaye-i Etfâl Cemiyeti ona da elini uzatır ve Ahmet bu sefaletten, mutsuzluktan kurtulur. Öyküdeki şu cümle önemlidir: “Bu saray onu sefaletten, cehaletten kurtaracaktı.”⁴² Öykünün adında olduğu gibi samanlıkta yaşayan Ahmet, cemiyetin çocuk sarayında sona eren yani mutlu biten bir hikâyenin baş kahramanıdır. Bu çocuklara yüklenen görevin büyüklüğü ve vatanın her evladının ne kadar kıymetli olduğu da öykünün şu son cümlesinde ifade edilir: “Bu arabada memleketi müdafaa edecek yarının bir askeri, vatani kurtaracak bir zekâsı bulunuyordu.”⁴³ Burada çocuğun bedeni ve zekâsı, doğrudan “askeri bir güç” ve “ulusal sermaye” olarak kodlanarak Foucault’nun biyopolitik vurgusunu destekler.

Ercümen Ekrem’in “Yadigar’ın Bayramı”⁴⁴ adlı öyküsü de anne babasını kaybeden Yadigar isimli bir çocuğun kurtuluş hikâyesini anlatır. Bu kez finalde 23 Nisan’ı mutluluk içinde kutlayan bir çocuk görülür. Özellikle çocuk bayramında kurum, özel sayılar hazırlar ve burada kaleme alınan öykülerle, cemiyetin, çocukların hayatını nasıl değiştirdiği hikâyeleştirilir. Kadri Bahir’e ait olan “Asr-ı Hazar”da⁴⁵ cemiyetin bir başka faaliyeti hikâyeleştirilerek anlatılır. Sıtmayla mücadele eden ve bu uğurda bir oğlunu ve karısını kaybeden, ikinci çocuğu da hastalanan acılı bir babaya cemiyetin doktoru ve kurumun alt kolu olan Kadın Yardım Cemiyeti azası bir kadın yardım eder. Çocuğa gerekli tedaviyi uygularlar ve adamın geriye kalan tek aile ferdi böylece kurtulmuş olur. Öyküdeki “Hızır” metaforu, dini/geleneksel olanın modern tıp ve devlet kurumuyla yer değiştirmesini temsil eder. Emin Ağa’nın beklediği geleneksel, sakallı, asalı

39 H. Ş., “Sefaletten Kurtaran El”, S. 12, 1927, s. 29-30.

40 H. Ş., “Tahakkuk Eden Emel”, S. 14, 1927, s. 13-14.

41 H. Ş., “Samanlıktan Saraya”, S. 9, 1927, s. 23-24.

42 a.g.e., s. 24.

43 a.g.e., s. 24.

44 Ercümen Ekrem, “Yadigar’ın Bayramı”, S. 21, 1928, s. 17-18.

45 Kadri Bahir, “Asr-ı Hazar”, S. 22, 1928, s. 24-25.

Hızır ile arabadan inen kasketli, tıraşlı, modern doktor üzerinden bir karşılaştırma yapılır. Devletin, halkın zihnindeki “mucize” beklentisini “bilimsel müdahale” ile değiştirdiği görülür. Bu, laikleşme sürecinin halkın en alt tabakasına (köylüye) edebiyat yoluyla nasıl enjekte edildiğini göstermesi yönüyle kıymetli bir örnektir.

Diğer gruplarda bulunan öykülerde de esas anlatım o olmasa bile bir şekilde cemiyetin isminden ve çocuklara faydasından söz edilir. Örneğin “Mukaddes İsim”de⁴⁶ eşinin savaşa gidip de dönmemesinden, çocuğunun babasız büyümesi ihtimalinden endişe duyan bir annenin babayla diyalogu dikkat çekicidir. Adam ona yakınında oturdukları Himaye-i Etfal Cemiyeti binasını gösterir, cemiyetin onlara her zaman destek olacağını, bu nedenle şehit düşse bile içinin rahat olduğunu söyler.

Sadece bu kurum ya da dergi tarafından değil, o dönemin genel politikası gereği “erken Cumhuriyet dönemi yayınlarında toplumsal dayanışma temelinde üzerinde en fazla durulan konuların başında toplumun yoksulları, yardıma ihtiyacı olan aileler ile yetim, öksüz, bakımsız, hasta ya da himaye edilmeye muhtaç olan çocuklar gelir.”⁴⁷ Bu yönüyle kurumun da derginin de dönemin genel politikasına paralel hedefler doğrultusunda ilerlediği, yazılan öykülerden yola çıkılarak bile görülebilir. Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin ülkenin yardıma muhtaç çocuklarının korunup kollanması ve her anlamda iyi yetiştirilmesinde ne kadar büyük öneme sahip olduğu, içinde bulundukları zor durumdan kurtarılan çocukların hikâyeleriyle daha da pekiştirilir. Bu öykülerde çocukların mutlulukları, huzuru, sonrasında elde ettikleri başarılar vurgulanarak mutlu sonlarla dolu anlatımlar ön plana çıkar. Böylece kurumun önemi sadece teorik bilgilerle değil, hayata bire bir dokunan öykülerle de pekiştirilir.

2.3. Acı Çeken Çocuk: Toplumsal Mobilizasyon ve İslah

Bu bölümde, anne babası olmayan, yoksul çocukların çektiği sıkıntıların, halkta onlara karşı bir duyarlılık oluşması maksadıyla oldukça acıklı örneklerle anlatıldığı öyküler ele alınacaktır. Duygusallığın en yoğun olduğu, en acıklı öyküler bu grupta yer alır. Halkı duygusal mobilizasyona çağırır (yardım kampanyaları, cemiyete destek). Bu anlatılar, Foucault’nun belirttiği gibi nüfusun her bir ferdinin “işe yarar” hâle getirilmesi hedefiyle örtüşür; acı, burada toplumsal bir sorumluluğu tetikleyen bir motor işlevi görür.

46 Hikmet Şevki, “Mukaddes İsim”, S. 8, 1927, s. 26-27.

47 Sevcan Başboğa Özen, “Erken Cumhuriyet Dönemi Süreli Çocuk Yayınlarında İdealize Edilen Ahlakî Erdemler: Dayanışma-Yardımlaşma, Tutumlu ve Tasarruflu Olmak”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 72, 2023, s. 30.

Bu gruptaki öyküler, halkı duygusal olarak mobilize ederek kuruma bağış yapmaya ve “milli dayanışmaya” çağırır. “Çürük Bir Elma İçin” öyküsündeki fakir çocuğun yaşadığı mahrumiyet ve dürüstlüğü, okurun vicdanına nişan alan bir retorik stratejidir. “En Büyük Bayram” öyküsünde, 23 Nisan’da sefalet içinde olan çocukların tasviri, modern ulus-devletin “halkı duygulandırarak eğitme” biçimini somutlaştırır. Bu ayrıca erken Cumhuriyet dönemi aydınlarının halkı eğitmek için sıkça kullandığı bir tekniktir. Sefaletin bir diğer boyutu olan suç, “Yankesici Çocuk” öyküsüyle ele alınır. Cumhuriyet’in “suçlu çocuğu” cezalandırmak yerine rehabilite etme yaklaşımı burada devreye girer; toplumun ve devletin ortaklaşa yürüttüğü ıslah çabasıyla çocuk, makbul bir vatandaşa dönüştürülür. Son olarak “Asr-ı Hazar” öyküsü, geleneksel “Hızır” imgesini modern “Himaye-i Etfal doktoru” ile yer değiştirerek, toplumsal yardımın bilimsel ve kurumsal bir zemine oturtulduğunu ilan eder.

Dergide Aka Gündüz’e ait ilk öykü olan “Bir Kış Gecesi”nde⁴⁸ yazar, barınacak yerleri olmayan çocukların sefil hayatlarından söz eder. Öyküde bu çocukların sahipsiz oldukları vurgulanır; onlara kucak açacak bir müesseseye duyulan ihtiyaç hissettirilir. Yazar daha öykünün başında şöyle bir eleştiri yapar: “Hele Türk çocuğu sormayınız. Değil bunun kendi mevzularını sadece Türk çocuklarını düşünmeyenleri ele alırsanız birkaç muharririn bütün ömürlerince kâfi gelen mevzular bulunur.”⁴⁹ Burada bakıma muhtaç Türk çocuklarını düşünmeyen insanlar eleştirilir. Bu eleştiri, “bir kış gecesi” yapılan “küçük bir cevelanın kâğıt üstündeki yarım yamalak aksı”dır.⁵⁰ Yazar; şehri dolaşırken etrafta bakıma muhtaç, aç, kimsesiz, üzüyen, yoksul çocuklara odaklanır. Onların içler acısı hâlleri anlatılır. Yazar bazen bu duyarsızlığa dayanamayıp küfreder, bazen bu durumu umursamayan zenginlere kızar. Son sahne, en vurucu olanıdır. Yazar, bir baloz⁵¹ kapısından içeri girer. 5-6 minik çocuk bir masanın etrafında toplanmış, ısınmaya çalışır. Çevredeki insanlar ve çalışanlar onlara yiyecek ve içecek verir. Bu içler acısı sahne, Aka Gündüz tarafından şöyle anlatılır: “Züppelerin fuhuş yatağı, kimsesiz yavrulara şefkat köşesi” olmuştur.⁵² Burada hem cemiyetin varlığının ne kadar kıymetli olduğuna vurgu yapıldığı hem de toplumun vicdanına seslenilerek kuruma destek olunmasının sağlanmaya çalışıldığı söylenebilir. Bu zıtlık, rejimin modernleşme sancılarını

48 Aka Gündüz, “Bir Kış Gecesi”, S. 1, 1926, s. 17-20.

49 *a.g.e.*, s. 17.

50 *a.g.e.*, s. 17.

51 Gemici, işçi vb. kimselerin eğlenmek için gittikleri içkili, danslı yer; <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 27.05.2025).

52 *a.g.e.*, s. 20.

ve bu sancılar içinde çocuğun sığınılacak son liman olarak kurgulanışını sembolize eder.

Aka Gündüz tarafından kaleme alınan “İzdırap Hikâyeleri” başlıklı bir seri de dergide yer alır. Roman ve öykülerinde toplum hayatındaki ıstırap sahnelerini yansıtan yazar *Gürbüz Türk Çocuğu* dergisinde de benzer öyküler kaleme alır fakat derginin odağı çocuklar olduğu için buradaki yazılarında dikkatini çocuklara yöneltir ve baş kahramanlarının çocuklar olduğu ıstırap hikâyeleri anlatır. Hikâyelerin büyük kısmının kahramanı çocuktur fakat bu metinler yetişkinlere mesaj vermek için yazılmıştır. Yazar, çocuğun sadece gıda olarak beslenmesine değil, ruhen beslenmesine de önem verilmesi gerektiğinin bilincindedir.

Aka Gündüz hem maddi hem de manevi olarak doğru dürüst beslenemeyen ancak şahsiyet sahibi bir çocuğun hikâyesini “Çürük Bir Elma İçin”⁵³ isimli, serinin ilk öyküsünde anlatır. Gündüz, bu olaya bizzat şahit olmuştur. Bir lokantanın vitrinindeki elmaları yutkunarak seyreden çocuk, lokantaya girip çıkanlara, garsonlara bir elma yiyebilmek için yalvarır ve ne yazık ki herkesten olumsuz yanıt alır. Çocuğun aklına bir çare gelir. Attığı bir taşla camı kırar ve lokantanın sahibi bir elma verirse ona camı kimin kırdığını söyleyeceğini bildirir. Sonunda ona ödül olarak verilen çürük elmayı yer ve suçlunun kendisi olduğunu açıklar. Çocuğun “Ne yapayım? Param yoktu ki, bir taşım vardı, onunla elma aldım.”⁵⁴ şeklinde verdiği cevap çaresizliğin yanı sıra pratik zekâyı, medenî cesareti ve dürüstlüğü göstermesi yönüyle çok dikkat çekicidir. Bu dürüstlük, “gürbüz» çocuğun karakter inşasında sefaletin bile bozmadığı bir öz olarak sunulur.⁵⁵

Serinin ikinci ıstırap hikâyesi, bir sonraki sayıda yer alır. Adı “Kambur Vicdanlar”dır.⁵⁶ Burada babası Millî Mücadele’de şehit düşmüş, annesi bakımsızlık yüzünden hastalanıp vefat etmiş bir çocuğun yürek yakan hikâyesi anlatılır. 7-8 yaşlarında olan bu şehit çocuğuna önce mahalleli sahip çıkar, bir süre sonra bu kız çocuğu zengin bir aileye evlâtlık verilir. Uzaktan bakılınca onun yeni ailesiyle rahat ve mutlu olduğu söylenebilir. Beslenmesine dikkat edilir, üstünde güzel kıyafetler vardır. Ama işin aslında çocuk, bir hizmetçi gibi kullanılır; ona

53 Aka Gündüz, “Bir Çürük Elma İçin”, S. 2, 1926, s. 23-25.

54 *a.g.e.*, s. 25.

55 Değerlendirmede bu kaynak da göz önünde bulundurulmuştur: Zengin Taş, Esin, “Cumhuriyet Dönemi Gürbüz Türk Çocuğu Dergisinde Vurgulanan Çocuk Hakları Temalarının İncelenmesi”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cumhuriyet’in 100. Yılı Özel Sayısı*, sayı 49, 2023; <https://doi.org/10.31795/baunsobed.1352688> (Erişim Tarihi: 01.06.2025).

56 Aka Gündüz, “Kambur Vicdanlar”, S. 3, 1926, s. 14-16.

yaşına göre oldukça ağır işler yaptırılır ve buna bir de yediği dayaklar eklenince durumun vahameti ortaya çıkar. Çocuk; çaresiz, tüm bu sıkıntılara katlanır. Çünkü sığınabileceği bir yeri yoktur. Yediği dayakların şiddeti yüzünden kız sonunda kambur kalır, bir fakir mahalle bakkalı onu sahiplenir ve sonunda o ailenin elinden kurtulur. Hikâyede yer alan şu cümle dikkat çekicidir: “Himaye-i Etfal henüz teşekkül etmemişti.”⁵⁷ Cemiyet kurulmadan öncesine ait acıklı bir hikâye kurgulayarak bu kurumun aslında ne kadar büyük bir boşluğu doldurduğunun ve ne kadar önemli bir iş yaptığının toplum tarafından fark edilmesi sağlanmaya çalışılır. Bu grupta yer alan hikâyeler içinde toplumsal duyarlılığı arttırma potansiyeli en yüksek, en acıklı olanın bu örnek olduğu söylenebilir.

Bu grupta yer alan “H. Ş.” imzalı iki öyküden biri “Çocuk Kalbi”dir.⁵⁸ “Bir Çocuğun Hatıra Defterinden” notuyla yer alan bu öyküde Safvet isimli bir çocuk, bir kış gecesi annesiyle misafirlikten eve dönerken yolda bir çuvalın altında yatan küçük bir çocuk görür. Çocuğu evlerine alıp ona sıcak bir yatak verirler. Safvet tüm gece böyle daha nice çocuk olduğunu düşünür, bu duruma çok üzülür ve kendince çareler arar. Onlara sahip çıkan bir kurum olduğunu öğrenince mutlu olur ve okullarında bağış kutusu bulunan bu kuruma tüm harçlığını bağışlayarak destek olur. Yazarın diğer öyküsü ise “En Büyük Bayram”dır.⁵⁹ İkinci grupta da bahsedildiği gibi, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı’nda bu anlamlı güne özel, çocukların baş kahraman olduğu öyküler kaleme alınır. Öykünün girişinde şu ifade dikkati çeker: “Çocuk sarayını kuran yüksek ele”. Öykünün girişinde gecenin soğukunda dışarıda olan ve sabah olsun da güneş çıksın, hava biraz ısınsın diye dua eden iki kardeşin anlatıldığı hüznümlü bir sahne yer alır. Öykünün şu cümlesi okurlaradır: “Hayatta zevk diye tanıdığımız şeylerin bizde uyandırdığı kahkahalardan sonra ağlayan ve inleyen biçareleri bir an için düşünebilmiş olaydık, bugüne kadar ihmal ettiğimiz birçok vazifeleri hatırlamış olmaz mıydık?”⁶⁰ Burada halkı, kimsesiz çocuklara sahip çıkmaya, bu nedenle cemiyete destek vermeye davet vardır. Öyküde elleri paket dolu, mutlu ve umursamaz insanlara vurgu yapılır ve bu vurdumduymazlık eleştirilerek toplumsal duyarlılık harekete geçirilmeye çalışılır.

Öykünün sonunda yaşlı bir adam, Himaye-i Etfâl Cemiyeti’ne ve 23 Nisan’a değer verildikçe hem çocukların yüzleri gülmeye hem de bu millet yaşamaya devam edecektir, der. Bayramların milli hafıza ve kolektif bilincin oluşumu için

57 a.g.e., s. 16.

58 H. Ş., “Çocuk Kalbi”, S. 17, 1928, s. 27-28.

59 H. Ş., “Çocuk Kalbi”, S. 20, 1928, s. 13-14.

60 a.g.e., s. 13.

ne kadar önemli olduğu, bu bilincin çocuklara aktarılmasının ne kadar kıymetli olduğu bu yaşlı adamın sözleriyle vurgulanır. Dergideki tüm öykülerde bir şekilde mutlaka bu vurgu yapılır. Funda Selçuk Şirin’in Smith’ten aktardığı bilgilere göre “Milli marş, bayrak, milli bayram, ulusal önder ve kahramanlar, ulusal mitolojiler ve törenler üzerinden yoğun bir inşa sürecine gidilir. Bu unsurlar aynı zamanda kolektif bir bilincin ve kimliğin oluşumunu da sağlar.”⁶¹

Ahmet Rasim de “Süt Kardeşim” öyküsüyle dergiye destek veren yazarlardan biridir.⁶² Öykünün baş kahramanları iki anne ve iki oğuldur. Bu öyküde babaları vefat eden, anneleri hayatın zorluklarına karşı birlikte direnen iki çocuğun hikâyesi anlatılır. Cemiyetten doğrudan söz edilmese de onları koruyup kollayacak bir kurumun eksikliği nedeniyle bunca acının çekildiği sezdirilir. Hikmet Şevki’ye ait olan “Mukaddes İsim”de kendisi de anne babasız büyüyen bir kadının, eşinin savaşa gideceğini öğrenmesi nedeniyle babasız bir çocuk büyütme endişesi dile getirilir.⁶³ Bu öykünün bulunduğu sayfada cemiyete bağış yapılmasını isteyen bir dörtlülük de yer alır.

Nihat Şevki’nin “Yankesici Çocuk”u bu grubun, kurgusuyla etkileyici öykülerinden biridir.⁶⁴ Metnin sağ üst köşesinde “gerçek hikâye” diye not düşülmesi, öyküyü daha çarpıcı hâle getirir. Bu hüznü öyküde annesi, babası ve son olarak da ona sahip çıkan teyzesi ölen küçük bir çocuk, kimsesiz kalır. Şehirde iş çok denildiği için şehre gelir; bir süre iş bulamaz sonra tanıştığı çocuklar kendilerinin yankesicilik yaparak çok para kazandığını söyler ve bu işi çocuğa öğretmeye çalışırlar. Çocuk ne yazık ki daha ilk denemede yakalanır, hâkim karşısına çıkarılır. Hâkim, çocuğun saf hâlini görünce onu serbest bırakır ama hiç beklemediği bir tepkiyle karşılaşır. Çocuk, yaşlı gözleriyle, nasıl yaşayacağını, ne yiyeceğini, ne iş yapacağını sorar. Cüzdanını çaldığı hâlde onun hâline acıyan adam, onun hamurunda hırsızlık olmadığını fark edip bu çocuğu sahiplenir; birlikte mutlu mesut yaşarlar. Bu örnek, rejimin “suçu” toplumsal bir hastalık olarak görüp, bireyi kazanma odaklı rehabilitasyon anlayışının edebiyattaki karşılığıdır. Çocuğun suç işlemesi muhtar ve mahkemenin hâkimi tarafından bir “ahlak bozukluğu” değil, bir “sosyal hastalık (açlık/kimsesizlik)” olarak tanımlanır. Cumhuriyet’in, çocuğu “kaybedilecek bir suçlu” olarak değil, “kazanılacak bir vatandaş” olarak gördüğü; suçun bireysel değil toplumsal bir arıza olarak kodlandığı tespit edilir. “Bir Çocuk Cihana Değer”⁶⁵ öyküsünde ise

61 Funda Selçuk Şirin, “İktidar ve Çocuk”, *Turkish Studies*, S. 8/8, 2013, s. 1279.

62 Ahmet Rasim, “Süt Kardeşim”, S. 9, 1927, s. 10-12.

63 Hikmet Şevki, “Mukaddes İsim”, S. 8, 1927, s. 26-27.

64 Nihat Şevki, “Yankesici Çocuk”, S. 19, 1928, s. 12.

65 Ahmet Rasim, “Bir Çocuk Cihana Değer”, S. 3, 1926, s. 7-9.

ailesi tarafından kötü sözler söylenen, bağırılan çocuklar ele alınır. Bu çocukların sinirle söylenen bazı sözleri gerçek olarak algılayıp derin bir üzüntü duyduğu, sözlü şiddete maruz kalan çocukların da ileride birer sözlü şiddet uygulayıcısı potansiyeli taşıdığı, okuru duygulandıracak kadar hüznünlü şekilde anlatılır. Yine duygulandırarak öğretme yoluna başvurulduğu görülür. Aynı yazarın “Hem Kekeme, Hem Dıgı Dıgı, Hem Hım Hım”⁶⁶ adlı metninde ise çocukların sağlık sorunlarının geleneksel yöntemlerle, batıl inançlarla değil, modern tıbbın önderliğinde çözülmesi gerektiği, çok etkili bir örnekle anlatılır.

Selim Sırrı’nın “Bir Annenin Fedakârlığı”⁶⁷ adlı öyküsünde baş rolde çocuklar olmamasına rağmen, bir çocuk için yapılan büyük bir fedakârlık anlatılır. Yoksul bir anne, oğlu için bir kralın düzenlediği bir yarışmaya katılır ve tüm zorlukları aşarak yarışmayı kazanır. Öykünün sonunda kral şu cümleleri sarf eder: “İnsanları gayesine ulaştıran kuvvetlerin en büyüğünün ana muhabbeti olduğunu sen bize bir kere daha ispat ettin.”⁶⁸ Çocukların ne kadar kıymetli olduğu, onlar uğruna gerekirse büyük mücadelelere girilebileceği vurgulanarak toplumsal duyarlılık hedef alınır. Bu öyküde kadın figürünün çok baskın olduğu görülür. Cumhuriyet ideolojisinin kadına yüklediği “vatanperver anne” ve “nesil yetiştiricisi” rolünün bu gibi öyküler üzerinden verildiği tespiti yapılabilir. Ülkemizde kadının kamusal alandaki varlığı “çocuk” üzerinden meşrulaştırılır. Bu, kadının toplumsal cinsiyetinin inşasıdır; iyi bir nesil yetiştirmede büyük ve önemli sorumluluklar alması beklenir. Temiz, sağlıklı, kültürlü bir nesil yetiştirilmesinde en büyük pay onundur. Bu öyküde kralın anne için söyledikleri, annenin verdiği emeğe bir övgü, bu emeği ve kadını kutsallaştırma gibi de değerlendirilebilir.

Server Rıfat’a ait “Güzin’in Sesi” öyküsü, diğerlerine oranla biraz daha romantik öğeler taşır.⁶⁹ Bu, bir karı-koca hikâyesidir. Zamanla araları bozulmaya başlayan, yer yer kavgalar eden, yer yer sessizlikler yaşayan bu çift, tam ayrılma kararı almak üzereyken küçük kızlarının sesini duyarak bu kararlarından vazgeçer. Çünkü onların ayrılması, bir çocuğun mutluluğuna gölge düşmesi, yuvasının dağılması demektir. Bu noktada çocuk, aileyi ve dolayısıyla ulusun temel birimini bir arada tutan biyopolitik bir “tutkal” görevi görür.

Toplumsal duyarlılığı merkeze almasa da diğer birçok öyküde topluma seslenen unsurların varlığı dikkati çeker. Örneğin “Süt Kardeşim” ve “Çocuk Kalbi” de bu başlık için örnekler barındırır. Çünkü kışın üşüyen bir küçük çocuğu,

66 Ahmet Rasim, “Hem Kekeme, Hem Dıgı Dıgı, Hem Hım Hım”, S. 16, 1928, s. 8-9.

67 Selim Sırrı, “Bir Annenin Fedakârlığı”, S. 22, 1928, s. 3.

68 *a.g.e.*, s. 3.

69 Server Rıfat, “Güzin’in Sesi”, S. 22, 1928, s. 26-27.

onu gören bir çocuğun evine alması, cemiyetin bağış kutusuna harçlığını koyması toplumsal duyarlılık maksatlıdır. Sefaletle boğuşan süt kardeşini kaybeden çocuğun dramı da aynı işlevi görür. Bu bölümde ele alınan öyküler, diğerlerine oranla en acıklı olanlarıdır. Burada maksadın, okurların içine işleyen, hüznü öyküler yazılarak toplumun kötü şartlara sahip olan çocuklara karşı daha duyarlı olmasının sağlanması ve onları “himaye” eden bu kuruma desteğin arttırılmasıdır. Öyküler bu hedefe yönelik olarak, bilinçli bir şekilde yazılmıştır, denilebilir.

Sonuç ve Değerlendirme

Gürbüz Türk Çocuğu dergisi, Erken Cumhuriyet döneminde hem biyopolitik hem de kültürel-edebî bir araç olarak işlev görmüştür. Hikâyeler, pedagojik metinler olmanın ötesinde birer vatandaşlık mühendisliği ürünüdür. Dergi, Anderson’un ifadesiyle “hayali bir cemaat”⁷⁰ yaratma sürecinde, çocuğun dünyasını devletin ideolojik hedefleriyle uyumlu hâle getiren bir arşiv niteliği taşımaktadır. Sonuç olarak bu öyküler, sadece çocukları eğitmekle kalmamış; devlete minnettar, bedenine hâkim ve ideolojiye sadık bir neslin kültürel temellerini atmıştır.

Bu çalışma, Erken Cumhuriyet döneminin çocuk tahayyülünü ve bu tahayyülün en somut uygulama alanlarından biri olan *Gürbüz Türk Çocuğu* dergisindeki öyküleri disiplinlerarası bir perspektifle mercek altına almıştır. Yapılan incelemeler sonucunda, derginin ve bünyesindeki edebî metinlerin sadece birer çocuk okuması değil, aynı zamanda yeni rejimin biyopolitik hedeflerini, nüfus politikalarını ve toplumsal inşa sürecini yansıtan stratejik birer siyasi aygıt olduğu saptanmıştır. Dergideki öyküsel anlatı, Cumhuriyet’in “ideal”, “kurtarılan” ve “acı çeken” çocuk tipolojileri üzerinden toplumun kolektif bilincini ve vicdanını yeniden şekillendirme işlevini üstlenmiştir.

Araştırmanın ilk odak noktası olan “İdeal Çocuk: Cumhuriyet’in ‘Uyanan’ Bedeni ve Zihni” başlığı altında görüldüğü üzere, öyküler çocuğun bedenini ve zihnini ulusal bir sermaye olarak kodlamıştır. “Bezginler Kasabası” gibi alegorik anlatılar üzerinden kurgulanan bu tipoloji, tembelliği ve düzensizliği bir “hastalık”, çalışkanlığı ve hijyeni ise “ulusal bir görev” olarak sunmuştur. Bu bağlamda, Cumhuriyet ideolojisinin çocuğu sadece biyolojik bir varlık olarak değil, vatanın savunulması ve kalkınması için “zinde tutulması gereken bir güç odağı” olarak gördüğü tespit edilmiştir. İdeal çocuk, kendi bedenini disipline eden, rasyonel ve modern bir özne olarak, rejimin arzuladığı modernleşme projesinin canlı bir kanıtı hâline getirilmiştir.

70 Bu ifade yazarın şu kitabında geçer, onun tarafından üretilmiş bir terimdir: Benedict Anderson, *Hayali Cemaatler*, çev. İskender Uzunoğlu, İstanbul, Metis Yayınları, 1993.

İkinci olarak, “Kurtarılan Çocuk: Otoritenin Meşruiyeti ve Aile Birliği” başlığı altında incelenen metinler, Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin kurumsal kimliğinin öyküler aracılığıyla nasıl kutsallaştırıldığını ortaya koymuştur. Öksüz Ahmet’in “samanlıktan saraya” uzanan hikâyesi, salt bir başarı öyküsü değil, hanedan saraylarının yerini alan “halkın ve çocukların sarayı” imgesiyle rejimin el değiştiren egemenliğini sembolize etmiştir. Bu bölümdeki öykülerde devlet, “ulu bir baba” olarak konumlandırılmış; askerine ve vatandaşına ailesinin ve evladının güvencesini veren yeni bir sosyal sözleşmenin teminatı olarak sunulmuştur. Çocuğun mutluluğu, devletin meşruiyetinin en somut göstergesi olarak edebileştirilmiştir.

Son olarak, “Acı Çeken Çocuk: Toplumsal Mobilizasyon ve İslah” bölümünde, dramatik dozun en yüksek olduğu öyküler aracılığıyla toplumsal vicdanın nasıl harekete geçirildiği analiz edilmiştir. Aka Gündüz gibi yazarların kaleminden çıkan “ıstırap hikâyeleri”, sefaleti estetik bir hüznle sunarak halkı bireysel kayıtsızlıktan “millî dayanışmaya” ve kurumsal bağışçı olmaya davet etmiştir. “Yankesici Çocuk” gibi örneklerde görüldüğü üzere, suçlu veya sapmış bedenin cezalandırılmak yerine rehabilite edilerek topluma kazandırılması, Cumhuriyet’in modern ıslah anlayışını ve insan kaynağını koruma refleksini doğrular niteliktedir. Bu öykülerde geleneksel “Hızır” imgesinin modern “Himaye-i Etfal Doktoru” ile yer değiştirmesi, mucizenin yerini bilime ve kurumsallaşmaya bıraktığı seküler bir toplum inşasının ilanıdır.

Nihai olarak, *Gürbüz Türk Çocuğu* dergisindeki öyküler, Althusserci bir perspektifle devletin ideolojik aygıtlarının edebî birer tezahürüdür. Bu öyküler aracılığıyla “ideal” olan özendirilmiş, “mağdur” olan himaye altına alınmış ve “acı çeken” üzerinden toplumsal rıza üretilmiştir. Çalışma göstermiştir ki; erken Cumhuriyet döneminde çocuk edebiyatı, pedagojik bir kaygıdan öte, ulus-devletin bekası için kurgulanan biyopolitik bir laboratuvar işlevi görmüştür. 37 öykü üzerinden yapılan bu tematik sınıflandırmanın, dönemin çocuk dergiciliğinin sadece bir yayıncılık faaliyeti değil, bir “ulus inşa etme operasyonu” olduğunu kanıtlaması bakımından literatüre özgün bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

Alabaş, Ramazan, “Cumhuriyet Dönemi Çocuk Dergilerinin Eğitim ve Tarih Anlayışı Açısından İncelenmesi (1928-1950)”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2014.

Althusser, Louis, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, çev. Alp Tümertekin, İstanbul, İthaki Yayınları, 2002.

Anderson, Benedict, *Hayali Cemaatler*, çev. İskender Uzunoğlu, İstanbul, Metis Yayınları, 1993.

Aslan, Demo Ahmet, “Cumhuriyet’in Törenselleşmesi: Ulus-Devlet İnşa Sürecinde Milli Bayramlar (1923-1938)”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2011.

Başboğa Özen, Sevcin, “Erken Cumhuriyet Dönemi Süreli Çocuk Yayınlarında İdealize Edilen Ahlakî Erdemler: Dayanışma-Yardımlaşma, Tutumlu ve Tasarruflu Olmak”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, sayı 72, 2023; <https://doi.org/10.46955/ankuayd.1219735>.

Durukan, Şaziye, “Gülbüz Türk Çocuğu Dergisindeki Şiirlerde İdealize Edilen Çocuk ve Ebeveyn Tipi Üzerine Bir İnceleme”, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 48, 2024; <https://doi.org/10.14520/adyusbd.1584848>.

Foucault, Michel, *Biyopolitikanın Doğuşu: Collège de France Dersleri*, çev. Alican Tayla, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005.

_____, *Toplumu Savunmak Gerekir*, çev. Şehsuvar Aktaş, İstanbul, YKY, 2011.

İnan, Afet, *Vatandaş İçin Medeni Bilgiler*, İstanbul, Devlet Matbaası, 1930.

Konar, Elif, “Gülbüz Türk Çocuğu Dergisinin İncelenmesi (1926-1928)”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2003.

Mecmua, “Gülbüz Türk Çocuğu Niçin İntişar Ediyor?”, *Gülbüz Türk Çocuğu*, sayı 1, 1926.

Onur, Bekir, *Türkiye’de Çocukluğun Tarihi*, İstanbul, İmge Yayınevi, 2005.

Öztürk, Hülya-Emiroğlu, Atiye, “Osmanlı Devleti’nin Son Dönemleri ile Erken Cumhuriyet Dönemi Çocuk Yetiştirme”, *Lokman Hekim Dergisi*, sayı 12(3), 2022; <https://doi.org/10.31020/mutftd.1151052>.

Sarıkaya, Makbule, “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Bir Sosyal Hizmet Kurumu: Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sayı 34, 2007; https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunitaed/issue/2873/39343#article_cite (Erişim Tarihi: 03.06.2025).

_____, “Gülbüz Türk Çocuğu dergisinde Çocuk Sağlığı Sorunu”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, sayı 5(9), 2009; https://ctad.hacettepe.edu.tr/5_9/07.pdf (Erişim Tarihi: 25.05.2025).

Selçuk Şirin, Funda, “İktidar ve Çocuk”, *Turkish Studies*, sayı 8/8, 2013.

Sinar Çılgın, Alev, “Genç Cumhuriyetin Ütopyası: “Gülbüz Türk Çocuğu”, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı 6, 2004; <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosbilder/issue/23115/246881> (Erişim Tarihi: 02.06.2025).

Şahin Taşğın, Neşe - Özel, Hüseyin, “Türkiye’de Sosyal Hizmetlerin Dönüşümü”, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, sayı 22 (2), 2011; <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsh/issue/48441/613671> (Erişim Tarihi: 01.06.2025).

Terzioğlu, Ayşecan, “İstanbul’da Tıp Okumuş Doktorlarda Anadolu İmgesi”, *İstanbul Dergisi*, 48, 2004; https://www.researchgate.net/profile/Aysecan-Terzioğlu/publication/337077145_Istanbul_Dergisi_Istanbul’un_Sagligi_Dosyasi/links/5dc3e1c9a6fdcc2d2ff7ec01/Istanbul-Dergisi-Istanbulun-Sagligi-Dosyasi.pdf (Erişim Tarihi: 25.04.2026).

Umay, Fuat, “Çocuklarımızı Nasıl Koruyalım?”, *Gülbüz Türk Çocuğu*, sayı 12, 1927.

Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2003.

Zengin Taş, Esin, “Cumhuriyet Dönemi Gülbüz Türk Çocuğu Dergisinde Vurgulanan Çocuk Hakları Temalarının İncelenmesi”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cumhuriyet’in 100. Yılı Özel Sayısı*, sayı 49, 2023; <https://doi.org/10.31795/baunsobed.1352688> (Erişim Tarihi: 01.06.2025).

Gülbüz Türk Çocuğu Dergisinde İncelenen Öyküler:

Aka Gündüz, “Bir Kış Gecesi”, S. 1, 1926.

İsimsiz, “Uyanıklar Kasabasının Çocukları”, S. 1, 1926.

Turhan-Tunç, “Gülbüz Türk Çocuğu Nasıl Meydana Gelir?”, S. 2, 1926.

İsimsiz, “Uyanıklar Kasabasının Çocukları”, S. 2, 1926.

- İsimsiz, “Çürük Bir Elma İçin -Izdırap Hikayeleri-”, S. 2, 1926.
- Ahmet Rasim, “Bir Çocuk Cihana Değer”, S. 3, 1926.
- Turhan-Tunç, “Gürbüz Çocuk Nasıl Meydana Gelir?”, S. 3, 1926.
- Aka Gündüz, “Kambur Vicdanlar -Izdırap Hikayeleri-”, S. 3, 1926.
- İsimsiz, “Uyanıklar Kasabasının Çocukları”, S. 4, 1926.
- Kazım Nabi Bey, “Mogli’nin Hikayesi”, S. 5, 1926.
- Hikmet Şevki, “Kimsesizler Yuvası”, S. 6, 1927.
- Emineddin, “Bilmezlik”, S. 7, 1927.
- Hikmet Şevki, “Mukaddes İsim”, S. 8, 1927.
- Ahmet Rasim, “Süt Kardeşim”, S. 9, 1927.
- H. Ş., “Samanlıktan Saraya”, S. 9, 1927.
- Emineddin, “Namuslu Olunuz!”, S. 9, 1927.
- Emineddin, “Kötü Huy”, S. 12, 1927.
- H. Ş., “Sefaletten Kurtaran El -Öksüz Bir Çocuğun Defterinden-”, S. 12, 1927.
- Emineddin, “Çatlı Bülbülü-Atmaca”, S. 12, 1927.
- H. Ş., “Tahakkuk Eden Emel”, S. 14, 1927.
- Ahmet Rasim, “Hem Kekeme, Hem Dıgı Dıgı, Hem Hım Hım”, S. 16, 1928.
- H. Ş., “Kanayan El”, S. 16, 1928.
- H. Ş., “Çocuk Kalbi”, S. 17, 1928.
- H. Ş., “Küçüğün Tesellisi”, S. 18, 1928.
- Nihat Şevki, “Yankesici Çocuk”, S. 19, 1928.
- H. Ş., “En Büyük Bayram”, S. 20, 1928.
- İsimsiz, “Diş Fırçası Ailesinin Hikayesi-İngilizceden Adapte-”, S. 20, 1928.
- İbrahim Alaaddin, “Öğle Yemeği”, S. 21, 1928.
- Ercümend Ekrem, “Yadigar’ın Bayramı”, S. 21, 1928.
- Emineddin, “Okuma Bilmeli”, S. 21, 1928.
- Selim Sırrı, “Bir Annenin Fedakarlığı -İskandinavya Hikayelerinden-”, S. 22, 1928.
- İsimsiz, “Sihirli Kirazlar”, S. 22, 1928.

İsimsiz, “Devleri Mağlup Eden Cüceler”, S. 22, 1928.

Kadri Bahir, “Asr-ı Hazar”, S. 22, 1928.

Server Rıfat, “Güzin’in Sesi”, S. 22, 1928.

İsimsiz, “Aksi Tesir”, C. S., S. 23, 1928.

Gülşenoğlu, “Periler Yurduna Seyahat”, S. 24, 1928.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Araştırmanın her aşamasından yazar sorumludur.

Çatışma Beyanı

Araştırmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.